

ERMA RAMIĆ-KUNIĆ

TEME IZ LINGVISTIČKE BOSNISTIKE HALIDA BULIĆA

I

Knjiga Teme iz lingvističke bosnistike predstavlja svojevrsnu zbirku radova Halida Bulića koji su objavljeni u našim ili stranim časopisima / zbornicima. Također, u knjizi je prvi put objavljen i rad koji je ranije bio dostupan u elektronskoj verziji, kao i rad koji je ranije objavljen na engleskom jeziku. Knjiga je sačinjena od tematski raznovrsnih tekstova, a strukturno je podijeljena na pet tematskih cjelina.

Teme iz lingvističke bosnistike objavljene su 2016. godine u izdanju Instituta za bosanski jezik i književnost u Tuzli, a knjiga ima 268 stranica.

U prvom dijelu knjige nalaze se tri rada u kojima autor problematizira pitanje veznika u bosanskom jeziku. To su radovi: “Veznici i junktori u bosanskom jeziku – teorijsko i terminološko razgraničenje” (9–27), “O ‘veznim sredstvima’ zavisnoupitnih klauza” (29–40) i “Odnos veznika i uzvika u bosanskom jeziku” (41–48).

“Veznici i junktori u bosanskom jeziku – teorijsko i terminološko razgraničenje” – autor u uvodnom dijelu rada ističe da su u gramatičkoj literaturi definicije veznika i opisi njihovih funkcija često neprecizni te da se njima označava i jedna vrsta riječi i jedna vrsta dijelova rečenice. Autor na vrlo jednostavan i koncizan način pro-

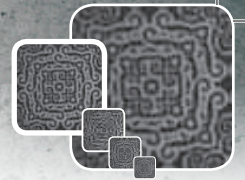
mišlja o teorijskom i terminološkom razgraničenju tih dvaju značenja. Posebno je važno to što je autor ponudio vrlo precizne definicije veznika i junktora. Pod junktorima se podrazumijevaju *riječi ili funkcionalno povezane grupe riječi koje povezuju homofunkcionalne jedinice u prostoj ili složenoj rečenici ili koje uvode zavisnu rečenicu u sastav složene rečenice* (24). Veznici su definirani kao *nepromjenjive riječi koje u rečenici uvijek vrše ulogu junktora i ne vrše pritom funkciju nijednog od šest temeljnih rečeničnih dijelova* (26). Naime, veznik se odnosi na vrstu riječi, a junktor na dijelove rečenice. Svi veznici mogu biti junktori, ali svi junktori nisu veznici.

U radu “O ‘veznim sredstvima’ zavisnoupitnih klauza” ukazuje se na pitanje prirode složenih rečenica sa zavisnoupitnom klauzom. Klauze se u zavisnoupitnoj rečenici mogu povezati pomoću junktora te bez upotrebe junktora. Autor pokazuje da se zavisnoupitne klauze u svim slučajevima u sastav složene rečenice uvode bez junktora, asindetski, što je suprotno uobičajenom shvatanju koje se navodi u gramatičkoj literaturi.

Svoja istraživanja o veznicima autor dopunjuje i radom “Odnos veznika i uzvika u bosanskom jeziku”. Navodi se da su veznici i uzvici u lingvističkoj literaturi dovođeni u vezu i to na neprihvatljiv način. U ovom se radu razmatraju te veze i pokazuje se kada su date riječi veznici, a kada nisu. Autor konstatira da u savremenom jeziku nema situacija u kojima bi moglo doći do zabune da li je neka riječ veznik ili uzvik.

II

U okviru drugog poglavlja tretira se pitanje pridjeva u bosanskom jeziku u radovima pod nazivima: “Klasificiranje pridjeva u bosanskom jeziku” (51–85), “Hibridni indeklinabilni pridjevi u bosanskom jeziku” (87–91) i “Rod pridjeva i ‘drugo stanje’” (93–97).



U radu “Klasificiranje pridjeva u bosanskom jeziku” opširno se govori o klasifikaciji pridjeva. Posebno je značajno za ovaj rad što je autor, osim što nudi uvid u dosadašnju klasifikaciju pridjeva u najznačajnijim srednjojužnoslavenskim gramatikama, dao prijedlog za novu klasifikaciju pridjeva. Razmatrajući dosadašnje klasifikacije, autor predlaže pet gramatičkih kriterija po kojima bi se pridjevi mogli klasificirati. Prvi kriterij jeste promjenjivost (na promjenjive i nepromjenjive). Drugi je kriterij podjela s obzirom na broj i vrste padežnih paradigmi na: pridjevi koji imaju i imeničku i pridjevsku-zamjeničku deklinaciju, pridjevi koji imaju samo imeničku deklinaciju i pridjeve koji imaju samo pridjevsko-zamjeničku deklinaciju. Treći je kriterij prema sposobnosti njihove komparacije. Četvrti kriterij tiče se njihove mogućnosti da vrše funkciju raznih rečeničnih dijelova. Peti kriterij pridjeva odnosi se na njihovu sposobnost reduplikacije, odnosno sposobnosti da tvore sintagme poput *pun puncan*, *nov novcat* i sl. U ovom se radu na vrlo jezgrovit način rasvjetljavaju mogući kriteriji za klasifikaciju pridjeva u bosanskom jeziku.

U radu “Hibridni indeklinabilni pridjevi u bosanskom jeziku” autor se fokusirao na hibridne indeklinabilne pridjeve u bosanskom jeziku. U uvodnom dijelu daje se definicija indeklinabilnih pridjeva. To su oni pridjevi koji za razliku većine pridjeva u bosanskom jeziku, nemaju različite oblike za izražavanje roda, broja i padeža (87). Njih je u bosanskom jeziku između 450 i 500, ali su, zaključuje autor, mnogi od njih arhaizmi. Analiza na odabranom korpusu pokazala je prisustvo tridesetak takvih pridjeva, a većina njih je nastala sufiksalmom tvorbom. Bosanski je jezik preko turskog posudio mnogo indeklinabilnih pridjeva sa sufiksima *-li* i *-i* te ih izvorni govornici bosanskog jezika osjećaju kao posebne sufikse (89). Ovu konstataciju autor potvrđuje primjerima iz korpusa, kao što su: *biserli*, *obrazli*, *troškali* i dr.

“Rod pridjeva i ‘drugo stanje’” – u ovom radu autor na zanimljiv način promišlja o pridjevu *trudna* koji se skoro nikad ne koristi u muškom rodu te se nastoji odgovoriti na pitanje kako treba glasiti njegov kanonski oblik. Razmatrajući ovaj pridjev, autor zaključuje

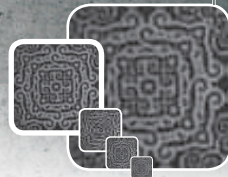
da postoje konteksti u kojima je ne samo moguće nego je i obavezno upotrijebiti pridjev *trudan* u obliku muškog roda. Ovu konstataciju potvrđuje primjerima u kojima je pridjev *trudan* obavezan u muškom rodu: *Vidi koliki mu je stomak, kao da je trudan* ili *Ko je trudan?*; *Ako sam ja trudna, svako je trudan*; *Neko je ovdje trudan, a ko je – ja ne znam*; *Niko nije trudan*. Stoga, zaključuje autor, nema razloga za leksikografsku nedosljednost i uzimanje oblika ženskog roda za kanonski oblik ovog pridjeva.

III

U trećem, opsežnijem dijelu knjige nalazi se šest radova: “Objekatske supstantivne dopune u obliku prijedložno-padežnih izraza u bosanskom jeziku” (101–109), “Dopune modalnim i faznim glagolima u djelima Meše Selimovića, Skendera Kulenovića i Derviša Sušića” (111–123), “Vremenska adverbijalna dopuna u bosanskom jeziku” (125–135), “Načinska adverbijalna dopuna u bosanskom jeziku” (131–135), “Kvantitativna adverbijalna dopuna u bosanskom jeziku” (137–141), “Predikatski apozitiv u službi adverbijalnih dopuna” (143–156).

U radu “Objekatske supstantivne dopune u obliku prijedložno-padežnih izraza u bosanskom jeziku” autor pokazuje kakav je u rečenici odnos između glagola i dopuna koje u svom sastavu imaju prijedlog. Istraživanja na odabranom korpusu pokazala su da u bosanskom jeziku postoji pet vrsta dopuna u obliku prijedložno-padežnog izraza, a to su: dopuna u obliku genitivnog (...ja bježim *od svega*, i *od svojih spasilaca*, i *od manevarke*...), dativnog (...i *kako se drži prema ljudima*...), akuzativnog (*Grad je mirisao na smokve*, *mirisao na jug i kornjače*...) i instrumentalnog prijedložno-padežnog izraza (...*zagrlih se s bratom*...) te lokativna dopuna (*Ponovo počinjem da razmišljam o posljedicama*...).

U radu “Dopune modalnim i faznim glagolima u djelima Meše Selimovića, Skendera Kulenovića i Derviša Sušića” autor govori o do-



punama modalnim i faznim glagolima u djelima Meše Selimovića, Skendera Kulenovića te Derviša Sušića jer se jezik ovih pisaca danas prepoznaje kao značajan faktor za standardizaciju bosanskog jezika. Cilj je bio pokazati frekventnost finitne i infinitne dopune glagolima u složenom glagolskom predikatu. Analiza dopuna modalnim i faznim glagolima u trima navedenim djelima Derviša Sušića, Skendera Kulenovića i Meše Selimovića pokazala je da se u bosanskom jeziku i oblik infinitiva i oblik da + prezent koriste u jednakom omjeru.

U radu “Vremenska adverbijalna dopuna u bosanskom jeziku” autor razmatra činjenice o vremenskoj adverbijalnoj dopuni i navodi primjere njezine upotrebe. Nakon istraživanja na korpusu autor zaključuje da su adverbijali s vremenskim značenjem veoma rijetko obavezni u površinskoj strukturi rečenica, iako je jasno da se svaka radnja vrši u nekom vremenu.

“Načinska adverbijalna dopuna u bosanskom jeziku” – u ovom se radu govori o načinskim adverbijalnim dopunama i navode se primjeri njezine upotrebe. Načinska adverbijalna odredba neizostavni je dio gramatičke literature, a i potvrđena je u korpusu na kojem je radio autor. Načinska dopuna može se pojaviti i uz glagol trajati kad on znači ‘odvijati se’. Dolazi i uz glagole koji osim nje zahtijevaju ili dopuštaju supstantivnu dopunu u obliku dativnog prijedložno-padežnog izraza, glagol postupati, koji se najčešće mora dopuniti načinskom adverbijalnom dopunom, u administrativno-pravnom stilu bosanskog jezika razvio je jedno značenje u kome se ne mora dopuniti načinskom adverbijalom: *U tom predmetu postupao je tužilac N. N. (‘Tužilac N. N. bio je zadužen za taj predmet’, ‘Tužilac N. N. vodio je taj postupak’).*

U radu “Kvantitativna adverbijalna dopuna u bosanskom jeziku” govori se o kvantitativnoj adverbijalnoj dopuni u bosanskom jeziku i navode se primjeri njene upotrebe. Uz neke se glagole obavezno mora navesti neki adverbijal s kvantitativnim značenjem da bi rečenica u kojima ti glagoli vrše službu predikata bila gramatična, ali takvih glagola u bosanskom jeziku nema mnogo.

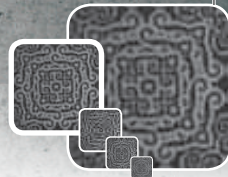
U uvodnom dijelu rada “Predikatski apozitiv u službi adverbijalnih dopuna” autor ističe da je pojam dopune jedan od najznačajnijih pojmova u sintaksi, a da se u različitim gramatičkim tradicijama različito definira. U ovom se radu pojmu dopune pristupa na način koji zastupa njemački gramatičar Ulrich Engel. Kada govori o dopunama, smatra se da su to *rečenični članovi koji se mogu pojaviti samo uz potklasu riječi i rečenične članove koji su obavezni, bez kojih rečenica ne bi bila gramatična* (143). Autor u ovom radu pokazuje da adverbijalne dopune u nekim slučajevima mogu biti iskazane u obliku predikatskog apozitiva.

IV

Četvrtu cjelinu čine dva teksta: “Upotreba vokativa u strukturi rečenice” (159–173) i “Imperfekt – borba za opstanak” (175–181).

U radu “Upotreba vokativa u strukturi rečenice” autor se bavi upotrebom vokativa u bosanskom jeziku. U gramatičkoj je literaturi prihvaćeno mišljenje da vokativ ne može popunjavati nijednu sintaksičku poziciju, već da samo služi za dozivanje i obraćanje. Radeći na odabranom korpusu, autor pokazuje da se u određenim konstrukcijama vokativ može pojaviti u površinskoj strukturi rečenice u službi dopune određenim glagolima. Autor kao potvrdu za takav zaključak navodi primjer *Ali ne volim kad me zove “mica-maco”*, a koji odgovara primjeru *Ime joj je Mara, a svi je zovu Grlicom*, navedenom u Gramatici bosanskoga jezika. Bulić navodi kako bi bez promjene značenja u ovoj rečenici mogao stajati i nominativni predikat: *Ali ne volim kad me zove “micamaca”*. Sličan zaključak izvodi i kad je riječ o primjeru: *Nisam ga zvao Danilo, kao svi ostali, nego “Danile!”*.

“Imperfekt – borba za opstanak” – u ovom se radu govori o imperfektu, glagolskom obliku kojim se govori o događajima iz prošlosti. Upotreba imperfekta nije ograničena samo na starije tekstove. Kao potvrdu autor navodi roman *Poncije Pilat* Mire Gavrana iz 2004. godine te iznosi čestotu upotrebe imperfekta. Sličan zaključak je i u istraživanju



SMS poruka u Hrvatskoj koju su provele Milena Đic Fuchs i Nina Tuđman Vuković (2008) u kojem dolaze do zaključka da je distribucija glagolskih vremena u SMS porukama drukčija nego u standardnom jeziku te da često dolazi do zamjene perfekta aoristom ili imperfektom. Ipak, autor konstatira da se u bosanskom jeziku u SMS porukama, ipak, više koristi perfekt, a imperfekt nikako ili rijetko, a aorist je čest koliko i u razgovornom stilu. Svoj zaključak zasniva na općem utisku, a ne na osnovu analize SMS poruka. Ipak, na kraju rada autor zaključuje da imperfekt nije sasvim “preminuo” u našem jeziku i da bi bilo neopravdano ukloniti ga iz opisa savremenog jezika.

V

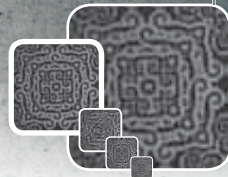
Peto, ujedno i posljednje, poglavlje čine četiri rada: “Formalne, stilске i idejne odlike Gaševićeva, Bašagićeva, Zemunovićeva i Kadićeva mevluda” (185–198), “Trogrba deva’ i ‘sijamski trizanci’ – dva različita gledanja na jezičku situaciju u Bosni i Hercegovini” (199–202), “Trofazni visokonaponski sistem’ i ‘Rašomon’ – još dvije figurativne predstave lingvističke situacije u Bosni i Hercegovini (203–210) i “Stilistika u akciji: Analiza knjige *Stilistika* Marine Katnić-Bakaršić” (211–234).

U radu “Formalne, stilске i idejne odlike Gaševićeva, Bašagićeva, Zemunovićeva i Kadićeva mevluda” uspoređuju se Gaševićev, Bašagićev, Zemunovićev i Kadićev mevlud. U samom uvodu ovog rada autor konstatira da u bosanskohercegovačkoj nauci o književnosti mevludu, i pored višegodišnje tradicije, nije posvećena pažnja koju zaslužuje. Pomnom usporedbom autor ukazuje na njihove sličnosti i razlike te nastoji vrednovati njihov kvalitet s ciljem doprinosa opisu mevluda kao književnog žanra. Na kraju rada autor zaključuje da mevlud kao žanr na bosanskom jeziku nije ostvario svoje najviše domete.

“Trogrba deva’ i ‘sijamski trizanci’ – dva različita gledanja na jezičku situaciju u Bosni i Hercegovini” – u ovom radu autor analizira

dvije sintagme – *trogrba deva* i *sijamski trizanci*. Prva je sintagma upotrijebljena u knjizi *Jezik i identitet na Balkanu: Raspad srpsko-hrvatskog* Roberta D. Greenberga u šestom poglavlju koje ima naslov “Bosanski: Trogrba deva?” Drugu je sintagmu upotrijebio Dževad Jahić u knjizi *Bosanski jezik u sto pitanja i 100 odgovora*. Obje su sintagme upotrijebljene u naučnim tekstovima i to za naziv bosanskog jezika. Sintagma *trogrba deva* može značiti *nešto što ne postoji* ili *nešto ružno*. Stoga, ova sintagma, ističe Bulić, ima negativno, krajnje uvredljivo značenje za bosanski jezik. Druga sintagma *sijamski trizanci* odnosi se na jezičku situaciju u Bosni i Hercegovini, genetsku srodnost i sličnost triju bosanskohercegovačkih službenih jezika, ali i posebnost svakog od njih. Stoga je ova sintagma, prema autorovom mišljenju, uspjela figura u sastavu naučnog teksta. Analizom ove dvije sintagme autor pokazuje da lingvistima nije strana upotreba ekspresivnih konstrukcija u naučnom tekstu, iako takva sredstva nisu odlika naučnog stila.

“‘Trofazni visokonaponski sistem’ i ‘Rašomon’ – još dvije figurativne predstave lingvističke situacije u Bosni i Hercegovini” – i ovaj zanimljivi rad govori o metaforički upotrijebljenim izrazima koji se odnose na jezičku situaciju u Bosni i Hercegovini. Autor se bavi dvjema sintagmama: *trofazni visokonaponski sistem* i *Rašomon*. Pravu je sintagmu upotrijebio Branko Tošović, a drugu Marina Katnić-Bakaršić. Ponekad upotreba metaforičkih izraza u naučnom tekstu može više opteretiti tekst nego li doprinijeti njegovoj jasnoći te se stoga, zaključuje Bulić, ne može donijeti općevažeći stav o kvalitetu i funkcionalnosti figurativno upotrijebljenih jezičkih jedinica u naučnim tekstovima. Tako sintagma *trofazni visokonaponski sistem*, zaključuje autor, više šteti nego što koristi razumljivosti cijelog odlomka. Druga riječ o kojoj se govori u ovom tekstu jeste *Rašomon* koju je upotrijebila Marina Katnić-Bakaršić u tekstu “Bosanskohercegovačka lingvistička previranja”. *Rašomon* predstavlja ime građevine, ali to je i riječ koja se počela koristiti u značenju *stanje kad se ne može saznati prava istina ili odabrati prava verzija između više istina ili interpretacija, kad svako ima svoju istinu ili priču*. U navedenom odlomku



Marina Kantić-Bakaršić, smatra autor, riječ *Rašomon* upotrebljava sasvim prikladno.

Znatan dio ovog poglavlja predstavlja prikaz knjige *Stilistika* Marine Katnić-Bakaršić. Tekst nosi naziv: "Stilistika u akciji: Analiza knjige *Stilistika* Marine Katnić-Bakaršić". Autor u ovom tekstu govori i o prvom (2001) i drugom (2007) izdanju *Stilistike*. Pomnom usporedbom Bulić konstatira da se prvo i drugo izdanje *Stilistike* ne razlikuju u velikoj mjeri. U drugom su izdanju na više mjesta dopisani odlomci koji se tiču diskursne stilistike, tekst je obogaćen novim podacima iz literature koja je objavljivana poslije prvog izdanja, kao i nekim novim primjerima, usavršena je terminologija te se donosi više informacija o stilu internetske književnosti.

VI

Na kraju knjige nalazi se: Popis literature (235–251), Bibliografski podaci o radovima objavljenim u ovoj knjizi (251–255), Imenski indeks (255–261), Predmetni indeks (261–267) te Podaci o autoru (267).

VII

Knjiga Halida Bulića je, zasigurno, vrijedan i značajan doprinos lingvističkoj bosnistici, ali i lingvistici uopće. *Teme iz lingvističke bosnistike* mogu se preporučiti kao izuzetno korisno gradivo kako za široki krug stručnjaka tako i za studente. Knjiga je značajna i zbog činjenice da je autor u svojim radovima jasno i sistematično pružio uvid u dosadašnja istraživanja datog problema, ali i ponudio nova moguća rješenja. Stoga, ova će knjiga sigurno koristiti svima onima koji se bave savremenim bosanskim jezikom, a posebno morfologijom, sintaksom i stilistikom.